

Pomogáts Béla

Markó Béla pályaképe

Az írói tehetség és a közéleti rátermettség nem ritkán járt együtt a mögöttünk maradt évszázadban, a közéletben írásaikkal jelen lévő költők ennek ellenére kevés alkalommal vállaltak vezető politikai szerepet. Ady Endre nem csak költőként alkotott maradandót, publicistaként is nagyszerű teljesítményt nyújtott, de (bizonyára helyesen) mindig idegenkedett a gyakorlati politikai feladattól, ahogy Illyés Gyula, Németh László és Tamási Áron is, jóllehet mindhármukat miniszteri bársonyszékkel kínálta meg a hatalom. A kevés kivétel közé tartozott Markó Béla, aki eredetileg nem készült politikai pályára, hiszen igen jelentékeny költői munkásságot mutathatott fel, mindazonáltal midőn az erdélyi magyar közösség politikai feladatokat bízott rá, igen hatékonyan állt helyt a közéletben mint a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetségének vezetője és több alkalommal a bukaresti kormány tagja. A közéletben vállalt szolgálat általában nem szokott kedvezni az alkotó tevékenységnek, Markó Béla költői pályájának is természetesen voltak olyan időszakai, amidőn nem hajolhatott, minden másról megfeledkezve, a kéziratok fölé, mégis folytatni kívánta és tudta az alkotó munkát, talán éppen a költészet csendjében gyűjtve magába azt a lelki erőt, amelyre szüksége volt a közélet mozgalmas eseményei között.

1951. szeptember 8-án született Kézdivásárhelyen, szülővárosában, majd a kolozsvári egyetemen tanult, 1974-ben kapott magyar-francia szakos tanári diplomát. 1976-ig a marosszentannai általános iskolában tanított, majd 1989-ig az Igaz Szó szerkesztőségében, végül főszerkesztő-helyettesként dolgozott, valójában ő irányította a folyóirat munkáját, igen jótékony szerepet vállalt abban, hogy a rendkívül mostoha körülmények ellenére, érvényesíteni lehetett az irodalmi kultúra érdekeit. A román titkosrendőrség folyamatosan figyelemmel kísérte tevékenységét és

magánéletét, lehallgatásának 1986 és 1989 között keletkezett jegyzőkönyveit, amelyek a Securitate kéméletlenségéről és bornírtságáról tanúskodtak, 2009-ben *Egy irredenta hétköznapjai* címmel rendezte sajtó alá. Az elnyomatás sötét időszakában folyamatosan dolgozott, költészetében, többnyire metaforikus módon, igen hiteles lírai beszámolót adott egyéni és közösségi tapasztalatairól. Első verseskötete: *A szavak városában* 1974-ben jelent meg, ezt követték *Sárgaréz évszak* (1977), *Lepkecsontváz* (1980), *Az örök halasztás* (1982), *Talanítás* (1984), *Friss hó a könyvön* (1987), *Mindenki autóbuzsa* (1989), *Égő évek* (1989) című verseskötetei, válogatott verseit *Kannibál idő* címmel 1993-ban Budapesten jelentették meg.

Otthonosság mint világképszerző erő

Fellépése kivételes lírai érzékenységgel és formakultúrájával keltett meglepetést, fiatalabb pályatársát köszöntő írásában Farkas Árpád lelkes szavakkal üdvözölte a költői bejelentkezést. „ismét költő érkezett, erős egyéniségű, lassan, de biztosan körvonalazódó saját költői világgal, új és fontos őrszem, abból a fajtából való, mely népbennemzetiségben is gondolkodva igyekszik tágga és nyitottá oldani göröcsökben szorongó képességeit.”

A művészi igényesség és a közéleti felelősségvállalás együttesen hatotta át fellépését, verseiben rendre felidézte szülőföldjén szerzett tapasztalatait és hangot adott ragaszkodásának a szűkebb haza és ennek hagyományai, kultúrája iránt. Otthonosságát rendre kifejezte ezekben a költeményeiben, közülük *Az otthon meghatározása* címűt idézem: „Valahol ott van az otthon ahol / hóemberek őrzik a házat éjjelente / valahol ott van az otthon ahol / virágzó bokrok őrzik a házat éjjelente / húsból és vérből való az otthon / húsból és vérből és elharapott szavakból / elharapott mondatokból kékre festett / égből és kékre festett házfalakból / kékre festett madarakból való az otthon / meg-megújuló alkonyatból fűből és csontból / gyermekkorból és kamaszkorból való az otthon”. Az otthonosság érzését (más verseiben is) nem hűségnyilatkozatok, nem a korábban nem ritkán használt közhelyes retorika fejezte ki, hanem a megszokott környezet alapos ismerete és ennek költői kifejezése.

Ahetvenesévek második felének kedvezőtlen közéleti tapasztalatai természetesen nyomot hagytak az ő költészetén is, igaz, a székelyföldi környezet, amely megőrizte hagyományos otthonosságát és magyarságát, igazából megvédte azokatól a csalódásoktól, amelyekről másoknak: a nagyvárosi fiataloknak szenvedniök kellett. A bizonytalanság szorongató érzése ugyanakkor az ő verseiben is jelen volt, így *A mindenség városában* című korai költeményében, amely mintegy kozmikus méreteket használva fejezte ki az ifjú költőt megkísértő nyomasztó érzéseket: „Elhallgatnak a rádióállomások. / Hűvös szél fúj, egyedül kószál, / végigsöpör a tejúton, / s a mindenség városában / nem érdekel már senkit, / hogy szikrázó csillagaival / mit reklámoz az isten.” A szülőföldön mintegy természetes állapotként örökölt otthonosságot is megzavarták a kedvezőtlen tapasztalatok, *Szülőföld* című (ugyancsak korai) versében olvashatók a következők: „Csontos, szúrós arcát ez a föld / úgy dörzsöli hozzánk, mint kedves gyermekéhez. / Apja ölébe kérezi a gyermek, / s nem érzi, hogy apró arca véres.” Az ifjú költő mindazonáltal, szorongató élményei ellenére is, biztos lelki tartalékokra támaszkodhatott, erre mutatott az is, hogy költeményei folyamatosan voltak olvashatók az irodalmi lapokban és rendszeresen adta közre

verseskönyveit, vagyis az alkotó munkában talált igazán lehetőségeire.

A költészet, mint a személyes élet szinte egyetlen megbízható és hatékony védelmi eszköze, lelki biztonságot adott, szinte ez volt az egyetlen erőforrás, amely által meg lehetett őrizni a mentális függetlenséget, a személyes identitást – az otthon, amely szabadságot kínált, biztonságot adott. Érdemes felidézni a *Tünődés* című költeményt: „Ülök egy versvégi ponton. / Lakott mondatoktól távol. / Az ábécéskönyvet olvasom. / Mögöttem mogorva szavak / figyelik a csendet.” A szavak „mogorvák” voltak ugyan, mégis az önvédelem jóformán egyetlen biztosítékai lettek, mi több, a vers kínálta azt a személyes biztonságot, amely védelmezni tudta a lélek egészségét, amelyben fel lehetett építeni a személyiség igazi otthonát. *A teremtés elégiája* című költemény erről: a költészetbe kapaszkodó végső reményről és bizalomról tanúskodott: „a teremtés sokadik napján / amikor megneveztem / a megnevezhető dolgokat / felépítem a levegő hatalmas / lakatlan házat / s madarak szállnak messze messze fent / azon a napon amikor / a gyermekkor és a szerelem nevű házon is / kicserélik táblát / s a korhadtt gerendákra felírják: / ez itt a csend.” A vers, például Kányádi Sándor vagy Szilágyi Domokos lírája is erről tanúskodott, a benső szabadság, a morális védekezés reprezentációjává vált, ez is igazolta azt a nélkülözhetetlen szerepet, amelyet a költészetnek egy szabadság- és igazság-hiányos társadalomban, már csak önvédelmi megfontolások következtében is, be kellett töltenie.

Markó Béla költészete az erdélyi magyar líra biztos hagyományaira támaszkodott, nem csak a természeti élmények, a történelmi ismeretek, a regionális örökség állandó szerepe mutatta ezt, hanem az erdélyi vers poétikai jellegzetességei is, így a tapasztalati tények következetes szerepeltetése, amely a tárgyi világ apró mozzanatainak ábrázolását helyezte a szöveg középpontjába. A valószerű mozzanatok történelmi vagy művelődéstörténeti emlékekkel vegyültek, például a *Vásár* című versben egy jellegzetesen kézdivásárhelyi képsorozatban idézte fel a székely kisváros történelmi hangulatát a főtéren álló Dózsa György-szoborral, a vásári sokadalommal: „Mézeskalács-szív Dózsa György

/ hűlő emléke bolyong a vásáros / ricsajban hangos kofázkodásban / mézeskalács-szív ürömmel mézzel / elkevert jelképes ének / rózsaszín cukor: megalvadt / megszelídült vére / sárgán szétomló húsa / szétfosló szíve-dobogása [...] szétomló szívdobogás / elárult kiárúsított ragyogás / testünk vásáros bódéjában / csend csend csend / hallgatás / a csont-szobor az öntöttvas-szobor / a lengő Dózsa György-szobor / tenyerünkbe temeti arcát.” A tárgyi világ képei-emlékképei máskor szinte „szürrealisztikus” színezetet kaptak, ez a képhalmaz alakította ki a szöveg hangulatát, például (a franciatanári tapasztalatokat is rögzítő) *Qu'est-ce que c'est?* című költeményben: „Egy sárga pokróc a szemednek ütődik / csörömpölve agyadba sülyed a csillár / az asztal a szék csúszkál a padlón / csikorogva arcod mögé tolakszik / qu'est-ce que c'est tanár úr? / magad is az vagy: Keszköszé tanár úr / a szekrény oldalán lecsorog a fény / mi ez? mi ez? mi ez? / a mozdulat ahogy rámutatsz / hogy felriaszd darabos nevét / s hátad mögött üvöltnek / egymást rugdossák a dolgok / s amikor hátrafordulsz / hirtelen elcsendesednek s már ők ők / de most túlfelől kezdenek kiabálni eszeveszetten / s röhögnek rajtad Keszköszé tanár úr”.

A tárgyszerűség: a tárgyias költői képek használata és ezek egyfajta szabad asszociációs rendszerbe helyezése, úgy tetszik, egyszerre jellemezte Markó Béla poétikáját és ennek összetettségét. Ez a kettős eljárás emlékezetes műveket indított útjukra, így *A látvány értelmezése* című lírai konstrukciót, ez valójában a költői én belső dinamikáját mutatta és ennek kényszerű konfliktusait tárta fel, azt, hogy a „látszat” és a „valóság” ellentmondásossága mennyire drámai, mi több, tragikus jellegű. Mindezt bizonyára nem lehet pusztán ismeretelméleti megfontolásokkal magyarázni, jelen voltak itt a költő meditációra késztető történelmi-közéleti tapasztalatai is. A ciklus címadó verse minderről a következőképpen beszélt:

„Medrében éles kés a víz, kettévágja tested,
derékban kettészél, tovasodorja tagjaid,
te csak lebegsz deréktól fölfelé,
s aminek látszol: az vagy. Szennyesen
hullámszik a folyó, kövek rángatják,

marcangolják az alámerülőt. A gyanútlan hajót elhasítja a víz, s a felső rész tovább lebeg, mintha mi sem történt volna. Alábukó kezedet lemetszi a sodrás.

A „felnőtté válás” élménye, amely általában felszínre hozza az alkotó személyiség és a tapasztalati világ konfliktusait, következőképp a költői én belső ellentmondásait, mostoha társadalmi körülmények közepette még inkább drámai színezetet szokott kapni. Ez történt Markó Béla esetében is, költői világát igen gyakran sötétítették el szorongást keltő személyes és közösségi élményei. Igen tanulságosak a *Hát lássuk, mit váltasz valóra* című (a nyolcvanas évek elején, azaz a zsarnoki rendszer kíméletlenségének kibontakozásakor írott) versének következő sorai: „mozdulataid egyre / hosszabbak egyre homályosabbak lesznek egyre távolabb / a vezényszavaktól >előre!< kiáltják s te nem / érted >hátra arc!< ordítják s azt sem érted / >vigyázz!< szól rád valaki s te vállat vonsz / értetlenül elfelejtetted ezt a nyelvet elfelejtetted / a precíz és egyértelmű eszközöket mert a késsel / szűrni is lehet és egyértelmű eszközöket mert a késsel / a koponyát meghaltak szerszámaid mert magukban / hordozták a halált zsúfolt a kéz a test mert / tárgyak érintik tárgyak veszik körül zsúfolt az / emlékezés mert emlékekbe kapaszkodik zsúfolt / az értelem mert szótagok szavak mondatok / röpködnek körülötte és innen már nincs tovább”. A költőnek ekkor már egy minden humánus törvényt meggyalázó, jóformán irreális (mondhatni: „szürrealisztikus”) társadalmi rendben kellett tájékozódnia, nem lehetett meglepő, hogy a „minden egész eltörött” (Ady Endre) élményét élte át, erről tanúskodott az imént idézett szöveg is.

Rejtőzködés és ironia

A társadalmi létben szerzett súlyos tapasztalatoktól nehezen lehetne függetleníteni Markó Béla poétikáját. Az imént említettem, hogy kifejezésmódja érintkezett a modern nyugati költészet, közelebből a (magyar és francia) szürrealizmus hagyományaival, ezek maguk is a költői tapasztalat nem ritkán irracionális természetéből következtek. Markó Béla szabad

képfarmálása nem pusztán költői technikát jelentett, a tapasztalati valósággal szemben tanúsított ellenérzésekre is rávilágított, arra, hogy a költő elutasította a számára elfogadhatatlan empiriát, és a maga személyes, poétikailag is karakteres költői világában találta meg szellemi otthonát. Többen is a „rejtőzködésben” ismerték fel költészetének egyik jellegzetes vonását, Székely János például a következőket állapította meg az 1977-ben közre adott *Sárgaréz évszak* című kötet verseiről: „ez a költő új kötetének tanúsága szerint csakugyan egész költészetében bújócskát játszik. Minden sorában rejtőzködik. Ennek a költőnek csakugyan az a becsvágya, hogy elhibázzuk, hogy mögéje lőjünk, hogy ne ismerjük fel, ne értsük meg töredelmes gyónását. S micsoda különös kudarca a bújócskázásnak: éppen ez teszi Markót >bemérhetővé<, ez mutatja meg célba vehető >elkövetkező arcát<! Micsoda iróniája költészetnek és kritikának, hogy éppen bűvó, menekvő, kisikló igyekezetében csíphetjük nyakon őt; pontosan ezzel definiálhatjuk, találhatjuk telibe, löhetjük karikára! Kicsoda tehát Markó Béla szándékos és szándéktalan, közvetett és közvetlen vallomása alapján? Ő a rejtőzködő költő.”

Az idősebb költőtárs ebben a „rejtőzködésben” talált rá Markó Béla költői „időszerűségének” kulcsára, ahogy elemzését lezárva kijelentette: „költői bújócskát produkál Markó a maga emberi bújócskájáról, de álarcok, maszkok, lombok mögül ki-kivillanó arcán, ezen az egyenletes sebességgel mozgó, jövőbe tartó, s épp ezért csak jövőjében eltalálható emberi arcon (amelyen sok éve megállapodott már figyelmünk hajszálderesztje) saját esendő vonásainkra ismerhetünk.” Hasonlóképpen kereste a kulcsot Markó költészetéhez a nemzedéktárs Mózes Attila, midőn a következőket állapította meg: „Markó Béla költészetének lényege, költői attitűdjének legszembeötlőbb sajátossága a maszkok alól kikukkantó változékony költői arc, mely csak egy pillanatra sejlik föl, mintha csupán a választott maszkot alakítaná valahonnan a háttérből, meg is mutatva meg nem is, igazi arcát.” A „rejtőzködés” önvédelemreberendezkedő hajlamavitt Markó Béla költészetét a huszadik század (mint francia-tanárt, mindenekelőtt francia) újító költői áramlatainak

közelébe, a „szürrealisztikus” kifejezőmód mellett a groteszk költői nyelvezetének használatához (a „szürrealisztikus” látás és a „groteszk” kifejezés különben is általában együttesen jelentkeznek!). Így az 1980-ban közre adott *Lepkecsontváz* című kötet *Visszajátszás* című ciklusának verseiben, például a ciklus címét adó költeményben: „Tüvel karcoszhasogatsz arcodra ráncokat / hogy láthatóvá tedd mindazt amit megéltél / de olyan sok ez? tűzlánggal perzseled a búza / zöld szárát hogy sárguljon vallja ki magát!”, vagy az *Ócskapiac* című versben: „Használt órát használt cipőt használt télikabátot? / használt szavakat használt mozdulatokat és használt virágot? / csak alig-alig csak rövid ideig nézegettük még nem / fakulhatott ki a színe csak lopva simogattuk tekintetünkkel / a szirmok pirosát s itt van ez a nadrág ez az ing csak / gyűrött de semmi baja még egészen új s ezek az órák ez a / tavalyi időt mutatja ez a tegnapi ez a holnaputánit”, de idézhetem a *Szertartások* című költeményt is: „Majompóznán selyem-majmot lobogtat a szél mozdulatlan / arcokra hull a rothasztó fénysugár s nem árt nekik / hová lett közben a sárga cintányér az összeverődő / cin-tenyér? S ahogy a halványzöld fűben hideg / sötétzöld libafosra tapostak a meztelen talpak de / nem így! nem így! most ne figyelj oda! Ha már csak / lobog lobog a selyem-majom – cirkuszról van szó semmi / másról semmi másról semmi másról – és elkezdődnek / a szertartások.” Nem nehéz felfedezni, hogy a cirkuszi világ groteszk képei a közélet abszurd jelenségeire utalnak: a zsarnoki rendszer ésszerűtlen tulajdonságaira.

Az ironikus és groteszk hangnem nem egyedüli meghatározó jegye volt ennek a költészetnek, Markó Béla mindig erősen vonzódott a „romantikus” szépségelvűség hagyományaihoz, azokhoz, amelyeket például a francia költészetben Apollinaire, az erdélyi magyar lírában Dsida Jenő és Jékely Zoltán képviselt. Ezek a hagyományok mindig az elégikus életérzést és a biztos formakultúrát állították előtérbe, az előbbit például *A kert antarktiszra* című költői ciklus, amely egy André Frénaud-móttó által is jelzi az elégikus költészet francia szellemi hátterét, ennek keretében hangsúllyal az *Elégia méhekkal muskátlival* című költeményre hivatkozhatom, amely fájdalmas érzésekkel vett búcsút az elmúlt időtől: „legalább

integressetek hatalmas fehér / zsebkendőként meg-
meglebben a sűrű havazás tojásdad / kupolánk
alatt alig látható csíra moco-rog; egy ház / vagy
egy ember egy fa vagy egy nevetés s az ablakban
/ persze giccs-virágok bármilyen óvatosan lépünk
zajtalanul / továbbcsúszik a horizont továbbcsökken
mint árnyékfej a / valódi láb alól s már nincs
miért visszanézni valaki felkiált / a töredezett
ablakpárkányon kék fazekakban elburjánzik / a
muskátlí kifut akár a tűzön felejtett tej.”

Az elégikus költészet, lásd például az előbb
említett Dsida Jenő és Jékely Zoltán líráját, mindig
biztos formakultúrával együttesen jelentkezik. Ezt
a költői kultúrát találjuk meg Markó Béla verseiben
is, mindenekelőtt tartós és tartalmas érdeklődésében
a szonett műformája iránt. A szonett zárt szerkezete
és az a költői hagyomány, amely által (Petrarca
és Dante óta) ebben a szerkezetben általában (a
tapasztalat, a következtetés, az érzelmi reflexiók által)
egyféle „dialektikát” érvényesít, igen nagy hatást
tett az erdélyi költőre. Munkásságának egy jelentős
részében követi ezt a szonettformában érvényesülő
hagyományt. Magát az általa követett formaalakító
poétikát is egy szonett: *A megtisztított forma*
keretében fejtette ki: „márvány-frízek robbannak,
szétszakadnak, / lecsúsznak házunk hideg
homlokáról, / képzelt bohócaink is szétszaladnak,
/ márvány-szalag kigyózik, márvány-zápor. [...] Házam
tisztá, meztelen már, / átellenben még
bontják színpadunk, / tükrünk leromlik, beforr
ablakunk, / arcunk is dísztelen és sebtelen már, /
szóltunkra nem, voltunkra hallgatunk. / Nincs kit
becsapni. Most még nem vagyunk.”

Későbbi költészetében, így a *Friss hó*
a könyvön, a *Mindenki autóbusza*, a *Kiűzetés a*
számítógépből, a *Kannibál idő* és a *Tulajdonképpen*
minden című kötetekben jóformán egyeduralgó
szerephez jutott a szonett, több alkalommal
élt, még hozzá (József Attila példája nyomán)
igen nagy formaművészettel a szonett-koszorú
kompozíciójával. Így *Költők koszorúja* című
művében, amely tizennégy klasszikus magyar
költő, a többi között Balassi Bálint, Zrínyi Miklós,
Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Petőfi
Sándor, Arany János, Ady Endre, József Attila és
Radnóti Miklós emlékét örökítette meg, vagy
később *Szerelmes szonettkoszorú* (2002), *Hány*

életünk volt (2007) és *Tulajdonképpen minden* (2010)
című kötetének verseiben. Az előbbi költemény a
szerelmi elragadtatásban keresett vigaszt a köznapok
mindinkább kegyetlen tapasztalataival szemben, az
utóbbi arról tanúskodott, hogy a politika világában
megmerült költő éppen a hatalmi küzdelmek
személyiségromboló hatásával szemben találta
meg a költészetben az önvédelem, a lelki biztonság
hatékony eszközét.

A félelem szonettjei

Az a személyes világ, amelyet a
költő – nosztalgikus érzésekből vagy műves
szonettekből – felépített, a zsarnoki rendszer
tombolásának éveiben mindinkább veszélybe
került, talán nem véletlen, hogy az ekkoriban
született költemények általában budapesti kiadók
jóvoltából kerültek a közönség elé. A költő egyre
magányosabbnak érezte magát, szemben az
ellenséges és gyanakvó hatalommal (már említettük,
hogy Markó Bélát folyamatosan nyomon kísérte és
lehallgatta a politikai rendőrség, ez a tapasztalat is
igen nyomasztóan hatott). *A szonettíró epilógja* című
versében kegyetlen „ketrecként” jellemezte azt az
emberi sorsot, amely számára rendeltetett: „Önként
sétáltam ketrecembe, senki / nem kényszerített,
és magamra zártam / a rácsos ajtót, nem tudok
kimenni, / s úgy járok állatkerti éjszakámban, / [...] s
már viselnem kell mégis mindhalálig, / míg arra
várok, hogy szabad lehessenek, / hogy élni s verset
írni elfelejtsek!” A *Kannibál idő* című költemény
pedig a gonosz tapasztalatok személyiségromboló
hatásáról panaszkodott: „lassan elromlik a test, /
lassan elromlik a lélek, / elromlanak a versek, / a
sejtek rugalmas burkán, / a szavak feszes hártáján
/ áthatolnak a mérgek, / bent is az lesz, ami kint,
/ ha gyűlölet, hát gyűlölet, / ez az igazi vereség, /
keserű a szájad, hogyha csókollak, / keserű a szájam,
hogyha csókolsz, / rossz ízű lesz a versem, / föl sem
fal, el sem ereszt / ez a kannibál idő, / s itt fogunk
bolyongani / örökkön örökké / ehetetlenül.”

A mind kíméletlenebb világ, amelyben élni
kényszerült, a teljes reményvesztés lelkiállapotához
vezetett, *Jobbak leszünk-e?, Sötétlő papíron,*
Marosvásárhelyi sorok, Eszkimó idő, Hol vétettük el?
című verseiben már-már a költészetet búcsúztatta,

a nyelv ellehetetlenüléséről beszélt. Az állami terror nyomasztó atmoszférájában az alkotó én lassú felbomlásától rettegett, ahogy a nyolcvanas évek végén lejegyzett *Ars poetica*-ban olvasható: „Feketedik a szívem, / a szüntelen láz kiégeti, mint egy kemencét, / tán bölcs leszek, de gonosz is, / agysejtjeim elmocskolódnak, / gyűl, gyűl a szenny, / annyi mindent kellett elhallgatnom, / annyi mindenre kell emlékezni, / duzzadó máj, / keserű epe / s a bőr krokodilrácjai, / ilyen leszek, / haldokló szeméttel, / összetört konténereket / tárol az emlékezet”. A zsarnoki uralom végső hónapjaiban írott költemények, így egyik megrendítő vallomása, *A szétromcsolt írógép* mintegy a költészet halálát jelentette be:

Utálatosak a bakancsbal széttaposott töltőtollak,
akár a döglött giliszták,
utálatosak a baltával szétvert írógépek,
akár a kibelezett disznók,
büdösek a felgyújtott versek,
akár az égő emberi hús,
nem tudnak méltósággal elpusztulni a könyvek,
nem tudnak méltósággal elpusztulni az emberek sem,
csupa bugyborékolás, hörgés, okádék, ürülék,
csupa trágárság a halál,
azt hiszem, nem lesznek utolsó szavaim,
kedvesem,
olyan vagyok már én is,
mint egy elrontott írógép,
billentyűimet nyomogatja a mindenható,
azt üzeni: szeretlek,
s a téli mezőn csak varjak lábnyoma:
qprstbrrr! S még egyszer: qprstbrrr! Ennyi...
a precíz alkatrészek elgörbültek,
olaj szivárog belőlük, mint a könny,
betapasztom a fületem, hogy ne halljam
sikoltozó verseimet,
szégyellem magam, kedvesem,
mert már régen elfelejtettem
utolsó szavaimat...

Ez a költemény 1989. december 16-án, alig másfél héttel a zsarnoki rendszer bukása előtt született, a költő csak hónapok múltán tudott visszatérni az alkotó munkához, akkor írott verseiben a gyötrelmes tapasztalatokkal vetett számot (*Balkáni fohász*), az ifjúság nosztalgikus

emlékeit idézte fel (*Szigligeti hajnal*), a családi élet körében keresett megnyugvást (*Kivágott címer*), a Gondviseléssel keresett kapcsolatot (*Vers a világ megmaradásának törvényéről*) és most újra a költészet értelme és békítő hatalma mellett nyilatkozott, így *Ars poetica* című 1991-ben lejegyzett versében: „Állandó izgalommal várom, / hogy kezem elmerüljön a hullámzó sorokban, / hogy föl-fölbukjék fuldokolva, / majd elsüllyedjen örökre, / s hogy testemet magába zárja egy mondat, / és elsodorja messzire”.

Előre a közéletbe és vissza a költészetbe

A költőt ekkor már új küldetéssel ruházta fel az erdélyi magyarság bizalma, 1989 végén (a korábbi dicstelen főszerkesztő menekülése után) a Marosvásárhelyen Látó címmel újjáalakított irodalmi folyóirat főszerkesztője lett, szerepet vállalt a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megalakításában, ennek egyik vezetője, majd 1993-tól a legutóbbi időig elnöke lett, a bukaresti szenátus, majd kormány tagjaként fontos küldetést vállalt az erdélyi magyar közéletben, a magyarság alkotmányos jogainak megalapozásában és védelmében: 2004 és 2007 között, majd 2009 végétől a kormány miniszterelnök-helyetteseként tevékenykedett. Jótékony szerepe volt abban, hogy az erdélyi magyarság számos jogos követelése (például a hivatalos nyelvhasználat és az iskoláztatás ügyében) teljesülhetett. Természetesen eközben súlyos politikai küzdelmeket is vállalni kényszerült, nem egy esetben politikájának magyar (és magyarországi) ellenfeivel szemben is, ezek a küzdelmek inkább megerősítették elszántságát, mintsem kedvét szegték volna: pártjának éléről így megbecsüléstől övezve vonulhatott vissza.

A költői tevékenység természetesen nem lehetett olyan folyamatos ebben az időben, mint korábban, mindazonáltal Markó Béla a közéleti szerepvállalás két évtizedében is nyomatékosan volt jelen az irodalmi életben. 2000-ben *Szétszedett világ* címmel jelent meg költői munkásságának gyűjteménye, 2003-ban *Balkáni fohász*, 2010-ben *Út a hegyek közt és Tulajdonképpen minden* címmel adott közre versesköteteket. Ezek a kötetek ugyanarról a művészi biztonságról tanúskodtak,

mint a korábbiak, a sötét szorongásokat ugyanakkor felváltották a megbékélés és nem ritkán az életöröm színei, így a *Találkozás, az Ars Poetica Annának, az Áttűnés* soraiban, ennek a belső békességnek az érzése hatotta át, például a *Tündöklő halálunk* című szonett városait. „feszített ághoz hasonlít kezünk, / s ha fúj a szél, ujjaink összeérnek, / koppannak furcsán, de együtt vagyunk, / és rés a réssel, együtt maradunk, / s csak mint a dér, száll mennybe most a lélek.”

Markó Béla írói munkássága természetesen nem korlátozódik költészetére, esszéi, tanulmányai, interjúkötetei közéleti tevékenységéről és költészetéről egyaránt hitelesen tájékoztatják az olvasót. *A felsőoktatás intézményrendszere jövőépítésünk szolgálatában* (2000), *A feledékeny Európa* (beszédek, előadások, interjúk, 2000), *Önállóságra ítélve* (beszédek, előadások, interjúk, 2002), *A magyar dilemma* (előadások, beszédek, stb., 2004), *Kié itt a tér* (2010), valamint az Ágoston Hugó által készített interjú-kötete: *A lábujjhegyre állt ország* (2006) igen hitelesen mutatták be azokat a törekvéseket, erőfeszítéseket, amelyeket az erdélyi magyar képviselő és személyesen ennek elnöke magára vállalt az erdélyi magyarság önvédelmi küzdelmeiben. Irodalompublicisztikai munkássága is jelentékeny: *Az erdélyi macska* (1999) című, ahogy az alcímben látható: „szépliteratúrai utazásokat” egybegyűjtő kötete jeles erdélyi írókról, közöttük nemzedéktársairól adott képet, *Olvassuk együtt* (1989) című kötetében verselemzések tükrében mutatta be költészetünk nagyszerű értékeit. Formateremtő és játékos hajlamát gyermekek számára készült verseskönyvei (*Szarka-telefon*, 1984, *Tücsöknóta*, 1990, *Karikázó idő*, 1996, *Ha varázsló lennék*, 2000, *Miért lassú a csiga*, 2007, *A pinty és a többiek*, 2007, *A hold fogyókúrája*, 2008, *Balázs kertje*, 2009) tanúsították. Két román és egy-egy angol, illetve francia nyelvű fordításkötet is bemutatta munkásságát. Az Ágoston Hugóval folytatott beszélgetésben arról nyilatkozott, hogy életének, politikusi munkájának is, legfontosabb törekvése mindig az „egyensúlyteremtés” szándéka volt. Ezt a lelki és művészi egyensúlyt, ha tetszik, harmóniát, sikerült létrehozni, minden kedvezőtlen tapasztalat ellenére, állandó vitahelyzetben, költészetében és közéleti munkásságában egyaránt.

Andrásy Kurta János:
Békességkívánás
1964
bronz